

GÖZLEM VE GÖRÜŞLER

21.YÜZYILA GİRERKEN HEMŞİRELİK VE EBELİK EĞİTİMİNDE GERİYE ATILAN ADIMLAR

Lale TAŞKIN*

Batı ülkelerinde hemşirelik ve ebelik meslekleri giderek güçlenmekte ve önem kazanmaktadır. Bu gelişmenin temelinde yatan neden bu ülkelerde hemşirelik ve ebelik eğitiminin üniversite düzeyine getirilmiş olmasıdır.

Ülkemizde daha önce değişik düzeylerde yürütülmekte olan hemşirelik ve ebelik eğitiminin Avrupa Birliği normları doğrultusunda yalnızca üniversitelerde yapılabileceği konusu, 1995 yılı 185/1 sayılı Yüksek Sağlık Şurasında karara bağlanmıştı. Ulusal ve uluslar arası kararlar temel alınarak yapılan bu düzenleme sonucunda Sağlık Bakanlığı'na bağlı 79 sağlık meslek lisesi, lisans eğitimine dönüştürülmek üzere üniversitelere devredilmiştir. Bu karar doğrultusunda 1996 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile Yükseköğretim Kurumu'na (YÖK) devredilen sağlık meslek liselerinde, hemşirelik ve ebelik bölümleri olan Sağlık Yüksekokulları açılmıştır. Bu bölümlerin aynı anda çok sayıda açılması ile ortaya çıkan sorunlara çözüm önerileri üretmek üzere YÖK tarafından geniş katılımlı toplantılar yapılırken, Ekim 2000 tarihinde Yüksek Sağlık Şurası toplantısında hemşirelik ve ebelik eğitiminin yeniden lise düzeyinde ve Sağlık Bakanlığı bünyesinde yürütülmesi tartışılmış ve oy çokluğu ile tavsiye kararı olarak benimsenmiş ve Haziran 2001 tarihinden itibaren bu okullara öğrenci alımına başlanmıştır. Hemşirelik ve ebelik meslekleri adına bir geriye dönüş olarak değerlendirilen bu karar, meslek mensupları ve meslek kuruluşları tarafından tepki ile karşılanmıştır.

Nitekim Ekim 2000 tarihinde yapılan 1.Uuslararası, VIII. Ulusal Hemşirelik Kongresinin ardından yayınlanan

deklarasyonda bu karar, toplum sağlığı adına endişe verici bir karar olarak değerlendirilmiş ve ulusal ve uluslar arası platformlarda Sağlık Bakanlığı'nın verdiği onaylarla bağdaşmadığı belirtilmiştir (VIII.Ulusal ve I:Uluslar arası Hemşirelik Kongresi, 2000).

Kasım 2000 tarihinde, "sağlık eğitimi konusunda sorunların tespiti ve ulusal görüş oluşturulması" amacı ile Sağlık Bakanlığı tarafından düzenlenen 1.Türk Sağlık Eğitim Şurasında konu, hemşire-ebe-sağlık memuru eğitimi çalışma grubunda tartışılmış ve grup kararı ne yazık ki, grubun 66 üyesinden yarıdan çoğunun Sağlık Bakanlığı elemanı olması nedeni ile oy çokluğu ile Yüksek Sağlık Şurası doğrultusunda, yani hemşirelik ve ebelik eğitiminin lise düzeyinde ve Sağlık Bakanlığı bünyesinde yürütülmesi şeklinde çıkmıştır.

Çalışma grubuna katılan ve hemşirelik ve ebelik eğitiminin lise düzeyinde yeniden verilmeye başlaması ile ilgili grup kararına muhalefet şerhi koyan Hemşirelik ve Sağlık Yüksekokulu yönetici/temsilcileri, meslek örgütü temsilcileri ile şuraya katılan Yükseköğretim Kurumu temsilcileri (üniversitelerin rektörleri, tıp fakültesi dekanları ve YÖK yetkilileri) ise eğitimin üniversiteye dayalı lisans programlarında yürütülmeye devamı konusunda görüş bildirmişlerdir.

Toplantıda YÖK temsilcileri tarafından konuya ilişkin yapılan yazılı açıklamada aşağıdaki görüşlere yer verilmiştir (Yükseköğretim Kurumları Temsilcilerinin Ebe ve Hemşire Eğitimi ile İlgili Görüşleri, 2000) .

"1.Türk Sağlık Eğitim Şurasına katılan Yüksek Öğretim Kurumları öğretim üyeleri olarak; Hemşirelik ve ebelik

*Prof. Dr. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu, Ankara

eğitiminin ilköğretime temellendirilmesine yönelik alınmış olan Sağlık Şurası kararını ve Sağlık Eğitim Şurasında alınacak olan konuya ilişkin kararı, Türk Yükseköğretiminde geriye dönüş niteliği taşıması nedeni ile zararlı sonuçlar getireceği kanısındayız. Hangi gerekçeler altında olursa olsun, halen üniversitelerin Sağlık Yüksekokullarında devam eden Hemşirelik ve Ebelik eğitimi kesintiye uğratılmamalıdır. Bu durum 1996 yılından beri sürdürülen mesleki eğitimden geriye dönüş anlamındadır. Konuya ilişkin gerekçeler aşağıdadır;

DSÖ Avrupa bölgesi Sağlık Bakanlarınca, 16 Haziran 2000 tarihinde Münih'te yapılmış olan toplantı deklarasyonuna göre daha iyi ve ileri hemşirelik ve ebelik eğitiminin sağlanması temel ilke olarak kabul edilmelidir.

Avrupa Birliği normlarına göre hemşirelik ve ebelik eğitimi yüksek öğrenime dayalı olarak yapılmalıdır.

Sağlık hizmeti çok özel bir hizmettir. Hemşire ve Ebeler ancak yükseköğrenimle daha nitelikli yetişebilirler ve daha istendik bir sağlık uygulaması gerçekleştirebilirler.

Ülkemizde meslek lisesi eğitimi, kişilere bir mesleğe mensup olma bilincini kazandıramadığı için bu bireyler en kısa zamanda yüksek öğrenime yönelmektedirler. Sağlık Bakanlığı da açık öğretim yolu ile mevcut mezunlarını yüksek öğrenime özendirirken, aynı zamanda Sağlık Meslek Liselerini yeniden açmak istemesi çelişki yaratmaktadır."

Bu açıklamanın altına şur'aya katılan tüm üniversite rektörleri, tıp fakültesi dekanları ve yükseköğrenim kurumu yetkilileri imza koymuşlardır.

Aynı toplantıda, hemşire-ebe-sağlık memuru çalışma grubuna katılan ve grup kararına muhalefet şerhi koyan hemşirelik ve sağlık yüksekokulu yönetici/temsilcileri ve meslek örgütü temsilcilerinin, Sağlık Bakanlığı'nın ebelik ve hemşirelik eğitimini lise düzeyine indirmeyi öngören kararının tarihsel bir hata olacağını ve hemşire eğitimcilerin bu konunun takipçisi olmaktan vazgeçmiş olduklarını bildirdikleri yazılı metinde aşağıdaki görüşlere yer verilmiştir (**Hemşirelik ve Sağlık Yüksekokulları ile Meslek Örgütü Temsilcilerinin Hemşire ve Ebe Eğitimi ile İlgili Görüşleri, 2000**).

"Hemşire ve ebelerin ulusal sağlık hedeflerine ulaşmada kilit personel oldukları ve eğitimlerinde bu rollerini yerine getirebilecek şekilde yapılandırılması gerektiği, Ülkemizin de imza koyduğu bir çok uluslar arası belgede belirtilmektedir. Sağlık personelinin %60'ını oluşturan hemşire ve ebelerin bu beklentiyi karşılayabilmeleri için mevcut rollerinin genişletilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Bu değişiklikleri sağlayacak en güçlü araç eğitimidir. Eğitimin sağlık bakımındaki değişikliklere yanıt verebilmesi için teori-araştırma-uygulama arasında bağ olması gerekir. Hemşire ve ebeleri istenen bu role hazırlayacak eğitimin ancak üniversite düzeyinde ve lisans programlarında verilebileceği açıktır".

Sağlık Bakanlığının, sağlık meslek liselerini yeniden açma gerekçelerinden birincisi "şu anda üniversitelere alınan öğrenci sayısının ülkemizin hemşire ve ebe ihtiyacını karşılayamayacak düzeyde olması ve bu nedenle ulusal sağlık göstergelerinin düzeltilmiyor olması" tezidir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da bebek ölümlerinin önlenememesine ve aşılamanın yapılamamasına gerekçe olarak hemşire ve ebe sayısındaki yetersizlik gösterilmektedir. Oysa sağlık göstergelerinin düzeltilmesinin temel koşulu, sağlık hizmetlerinin kalitesini artırmaktır. Kaliteli hizmetin temel koşulu ise iyi eğitilmiş insan gücüdür. Bu nedenle çocuk sağlığı gibi bu kadar özel ve önemli bir alanda görev yapması beklenen hemşire ve ebelerin sayılarını yükseltmek adına eğitim düzeylerinin düşürülmesinin mantığını anlamak mümkün değildir. Ayrıca ülkemizin bu bölgelerindeki bebek ölümlerinin önlenememesi ile ilgili tüm sorumluluğu hemşire ve ebe sayısının azlığına atfetmek de soruna akılcı bir yaklaşım olarak değerlendirilemez. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde sağlık göstergelerindeki olumsuzlukları hazırlayan en önemli faktörlerden birisi kadınların eğitim düzeylerinin düşüklüğüne bağlı aşırı doğurganlıklarıdır. Bu gerçekler bilinirken ve sorunun çözümü için hem ailede kadının hem de sağlık insangücünün eğitim düzeyinin yükseltilmesi gerektiğini tüm bilimsel çalışmalar doğrularken, bir kadın mesleği olan ve kadın sağlığında önemli görevler yüklenmiş olan hemşire ve ebelerin eğitim düzeylerini düşürmek, toplumda kadınların ve hemşirelik/ ebelik mesleklerinin gelişmesinde eğitimin önemini görmezden gelmek ya da inkar etmek anlamına gelir ki bu durum bilimsel gerçeklere ters düşer.

Sağlık Bakanlığı'nın sağlık meslek liselerini açma gerekçelerinden ikincisi, "Sağlık hizmetlerinin yürütülmesi görevi Sağlık Bakanlığı'na verildiğinden, sağlık personeli yetiştirmek de temel görevi olmalıdır" tezidir. Bu durumda Sağlık Bakanlığı'nın sağlık personeli içinde neden sadece ebe ve hemşirelerin eğitimini üstlendiği sorusu akla gelmektedir. Ayrıca aynı meslekten kişilerin farklı eğitim kurumlarından mezun olmaları meslekte ikiliğe neden olacağı gibi eğitim ve uygulama alanlarında standardizasyonun sağlanamaması gibi sorunları da beraberinde getirecektir.

Sağlık Bakanlığının üçüncü gerekçesi, "Sağlık Yüksek Okullarının nitelikli mezun verememiş olması" tezidir. Bakanlığın gerekçe olarak gösterdiği bu husus bir gerçektir. 1996 yılında eğitimin alt ve üst yapısı hazırlanmadan 79 sağlık yüksek okulunun aynı anda açılması ile ortaya çıkan sorunların giderilmesi için çeşitli iyileştirme çalışmaları YÖK tarafından yapılmaktadır. Ancak eğitimde kalite sorununun, sağlık meslek liselerinin açılması ile düzeleceğine dair ortada bilimsel bir kanıt da yoktur. Buna karşılık daha önce sağlık meslek liselerinin kapatılma gerekçesi olarak Sağlık Bakanlığı Sağlık Eğitim Genel Müdürlüğü'nün 1995 yılında hazırladığı raporda, bu okullarda kalitesiz eğitim yapıldığı ve bu nedenle okulların kapatılması gerektiği belirtilmiştir (**Türk Hemşireliğinin Geliştirme Platformu Yazılı Bildirgesi 2000**). Ayrıca bir

yüksek öğretim kurumundan 21-22 yaşında mezun olan bir ebe ya da hemşirenin mesleki bilinci, 18 yaşında henüz kendi gelişimini tamamlamamış adolesan dönemdeki bir mezuna göre daha gelişmiş olacaktır. Bu durum bile tek başına hemşirelik ve ebelik gibi önemli sağlık mesleklerinde yüksek öğrenimin gerekliliğini ortaya koyan önemli bir unsurdur. Bu kadar küçük yaşta bir gence sağlık hizmeti gibi bu kadar önemli ve ağır bir sorumluluk yüklenmesi, hem mezun adına hem de toplum sağlığı adına yapılacak bir haksızlıktır.

Sonuç olarak Sağlık Bakanlığı'nın ebelik ve hemşirelik mesleklerinin eğitimini lise düzeyine indirmeyi öngören kararının gerekçelerinin yukarıda sayılan nedenlerle gerçekçi olmaması, hem bu meslekler açısından hem de topluma kaliteli sağlık hizmeti sunmak açısından bir geriye dönüş anlamı taşımaması, ayrıca Sağlık Bakanlığı'nın ulusal ve uluslar arası anlaşmalara koyduğu imzalara ve 1996 yılında üniversite mezunu hemşireyi tarif edecek şekilde hazırlanarak meclise sunulan Hemşirelik Yasa Taslağına aykırı olması nedenleri ile kaygı verici bir karar olarak ele alınmalıdır. Bunların yanında, 1996 yılında hazırlanmış olan hemşirelik yasa taslağının 1. ve 9. maddelerine yapılan son müdahaleler ile yasa da maalesef çağdaş, üniversite mezunu bir hemşireyi tanımlamaktan uzaklaşmıştır.

Hemşirelik ve ebelik mesleklerinin çağa yaraşır üniversite eğitim düzeyini devam ettirebilmesi ve toplumun hakkı olan kaliteli sağlık hizmetini alabilmesi için başta Sağlık Bakanlığı olmak üzere konu ile ilgili tüm kişi, kurum ve kuruluşları bu kararın düzeltilmesi için duyarlı olmaya davet ediyoruz. Aksi halde bu mesleklerin çağ dışı kalmaları kaçınılmaz olacaktır.

KAYNAKÇA

VIII.Ulusal ve I. Uluslararası Hemşirelik Kongresi (2000)- Antalya Deklerasyonu. 1.11.

Yükseköğretim Kurumları Temsilcilerinin Ebe ve Hemşire Eğitimi ile İlgili Görüşler (2000) I.Sağlık Eğitim Şur'ası Antalya 25.11.2000

Hemşirelik ve Sağlık Yüksekokulları ile Meslek Örgütü Temsilcilerinin Hemşire ve Ebe Eğitimi ile İlgili Görüşleri (2000) I. Türk Sağlık Eğitim Şur'ası Antalya 25.11.

Türk Hemşireliğini Geliştirme Platformu Yazılı Bildirgesi (2000) VIII.Ulusal ve I.Uluslar arası Hemşirelik Kongresi Antalya 2.11.